

Hyvät, pahat ja kuvat (1998)

Kahden myyttisen hahmon, **Prinsessa Dianan** ja **Äiti Teresan** kuolemat saman viikon sisällä antoivat monelle ajattelemisen ja samaistumisen aiheita. Siitä on jo kulunut muutama kuukausi ja lehdistö on ollut pullollaan heitä käsittelevää aineistoa kyllästymiseen asti. Silti haluan jakaa joitakin näiden tapahtumien herättämiä ajatuksia.

Ensimmäiset reaktiot joita kuulin Dianan kuolemasta liittyivät kuoleman valikoimattomuuteen ja sattumanvaraisuuteen. Kukaan ei voi eristää itseään kuoleman mahdollisuudelta, eikä varata sille aikaa.

“Jos Diana, tuo niin hyvin varjeltu ja suojeltu ihminen voi kuolla yhtäkkiä, niin miksen minäkin, tai rakkaimpani?”

Ihmiset ovat kuolleet, ovat kuolemassa ja tulevat kuolemaan. Joten miksi juuri Dianan kuolema herätti niin paljon tunteita? Useimmat elävät, ainakin julkisuuden kannalta, turhaa elämää tai ainakin ei-niin-tärkeää elämää. Silti olemme vielä elossa. Turhat ovat jääneet henkiin. Tärkeä on kuollut. Niinkö?

Äiti Teresan kuolemaa osattiin jo odottaa, ja siihen oli siksikin helpompi suostua. Se tapahtui harvinaisen täydesti eletyn elämänkaaren luonnollisessa lopussa. Kuinka monella meillä on vanhempia, joiden kuolemaa jo toivoisimme, ei siksi että emme rakastaisi heitä, vaan siksi että heidän elämänkaarensa on lääketieteen saavutusten kautta turhan tuntuksella ja kärsimystä ylläpitävällä jatkoajalla?

Kuvan hinta?

Meillä oli juuri ryhmä meneillään, kun kuulin, että prinsessa **Diana** oli kuollut. Vaikka kerroin sen aamulla koko ryhmälle, se ei kumma kyllä poikanut mitään dominoivaa teemaa työskentelyymme. Luulen että kaikki olivat siinä vaiheessa jo niin intensiivisessä yhteydessä oman elämänsä keskeisiin teemoihin, että eivät tarvinneet ulkopuolista virikettä omien juttujensa epäsuoraan läpikäymiseen (niinkuin oletan monille käyneen tuon tragiikan julkitulon jälkeen).

Samana päivänä syntyi kuitenkin vakava keskustelu erilaisten tiede- ja taideyhteisöjen vaatimasta imagosta. Joku taisteli väitöskirjansa valmistumisen kanssa, ja mietti kuinka paljon yksityiselämästään on valmis uhraamaan kaupallistetun tieteen alttarille. Toinen punnitsi sitä kuinka pitkälle on valmis myymään sieluaan kulttuurieliitin hyväksynnän voittamiseksi, jne.

Taas kerran tajusin kuinka jokaisella elämän alueella on omat nimeämättömät epäjumalansa. Kaikkialla vaaditaan tietyn kuvan kaltaiseksi tulemistä ja tiettyä suoritustasoa hyväksytyksi tulemisen ehtona. Kirjailija tulee oikeasti kirjailijaksi vasta kun tarpeeksi suuri kustantaja suo hänelle kovien kansien antamaa uskomatonta arvovaltaa ja synnyttää hänet mainoskampanjalla. Tutkijat ja tieteilijät mittaavat olemassaoloaan arvovaltaisissa Journaleissa julkaistujen artikkeleiden lukumäärällä ja sen jälkeen sillä, kuinka monesti häntä on muissa artikkeleissa siteerattu. Taiteilijoita synnytetään näyttelyissä, gallerioissa esiintymislavoilla, orkestereissa jne. Jos he selviävät synnytyksestä hengissä heidän elinkelpoisuutensa varmistetaan apurahoilla, stipendeillä, jne

Ryhmäläiset tunnistivat hyvin nämä “epäjumalat”. Mutta miten voimme vapautua niiden otteesta ja vallasta? Jos et kumarra niitä, et menesty. Intouduin pitämään lyhyen saarnan, mitä ryhmätyössä yleensä pyrin välttämään. Ehdotin, että ainoa vapautus löytyy *tarpeeksi suuressa* Jumalassa ja muistutin, että juutalaiskristillisen perinnön Jumala on niin suuri ettei salli itsestään tehtävän mitään kuvaa.

Kerroin **Äiti Teresasta**, joka ei pitänyt siitä, että hänestä otettiin kuvia. Hän tiesi, että jokainen journalisti ja valokuvaaja kuitenkin tiivistäisi hänet tietyn kuvan kaltaiseksi. Se on mediayhteisön uhriksi antautumista siitä huolimatta, että hänestä luotu kuva olisi pyhimyksen imago.

Erään filmatun haastattelun lopuksi hän kertoi humoristisesti hymyillen tehneensä Jumalan kanssa sopimuksen:

“Joka kerran, kun suostun kuvattavaksi, Sinä vapautat yhden sielun kiirastulesta. Oletan, että näin pitkän elokuvaamisen jälkeen kiirastuli on tyhjä.”

Monen afrikkalaisen heimon jäsenet kieltäytyvät valokuvauksesta. He pelkäävät, että sielu siirtyy kuvaan ja tulee sen kautta ryöstetyksi. *He ovat oikeassa. Äiti Teresa ja Diana olivat oikeassa.* Kuvien ja imagojen tekeminen aina pienentää ja yksipuolistaa kohteensa. Ennen kaikkea, kuva ryöstää ihmisen olemaan kenen tahansa *objekti*, Kuvatusta tulee massojen *se*, eikä yksilön *sinä* (vaikka niin voidaan kuvitella). Joka kerta, kun suostun myymään itseni jonkun imagon kaltaiseksi saan vahingon sielulleni.

“Sillä mitä se ihmistä hyödyttää, vaikka hän onnistuisi olemaan niin monen kuvan kaltainen, että saisi omakseen koko maailman hyväksynnän, mutta saisi vahingon sielulle?”

Kuulostaako tutulta?

Näiltä vahingoilta säästynyttä sielua ei taida tästä maailmasta löytyä.

Jokaisen elämässä on paparazzeja, ihmisiä, jotka näkevät vaivaa tehdäkseen meistä halutun kaltaisia kuvia, tai ottaakseen meistä kuvia, jotka todistavat että emme olekaan halutun imagon kaltaisia. Nämä kuvien ottajat voivat olla suvun edustajia. Ehkä he ovat akateemisen, taiteellisen tai uskonnollisen yhteisön mielikuvien muokkaajia, jotka näkevät meidät väärässä paikassa tai seurassa, yllättävät meidät “housut kintuissa”, paljastavat asiaan kuulumattomia mielipiteitä jne.

“Tämä ei kuulu kuvaan.”

“Se vielä puuttuu tästä kuvasta.”

“Tämä on täydellinen kuva.”

Kukapa ei tuntisi näitä odotuksiaan niskassaan tai korviensa välissä, kun lapsuuden paparazit ovat sisäistyneet jatkuvasti läsnäoleviksi käyttäjäiksi.

Jos arvostelee näitä kuvien tekijöitä, niinkuin jotkut julkkikset nyt ovat tehneet, he rankaisevat laskemalla kameransa maahan silloin kun julkisuudesta riippuvaiset seuraavan kerran tarvitsisivat kuvia itsestään. Se on selvää kieltä:

“Sinä tarvitset meitä. Olet riippuvainen meistä. Meillä on valta rangaista sinua. Olemassaolosi tai ainakin menestyksesi on meidän käsissämme.”

Eikö tämä toteudu arkisemmallakin tasolla? Oletko koskaan kokenut, ettei sinua yhtäkkiä ole olemassakaan jollekin yksilölle tai ihmisryhmälle? Sinua ei katsota silmiin. Sinun kommenttejasi ei noteerata. Sinua ei enää kutsuta mihinkään. Sinusta ei puhuta enää edes pahaa. Sinua ei yksinkertaisesti enää ole olemassa kuvien maailmassa. Se voisi tuntua helpotukseltakin, jos jäljelle jäisi joku, joka edes salaa suostuisi oikeasti kohtaamaan sinut. Mutta jos sitäkään ei ole, rangaistus voi tuntua kadotustuomiolta.

Dianasta tuli myyttinen hahmo, koska hänen elämässään konkretisoitui niin traagisella tavalla paljon sellaista, mikä on meille kaikille yhteistä, vaikka emme olekaan rikkaita, emmekä kuninkaallisia. Häneen on myös helppo projisoida naisen kolme perusröoliä: *Äiti, madonna* ja *huora*. Kaikki sopii, kunhan vain valitsee oikean kuvakulman.

Pirun silmä?

Juutalaisen luomiskertomuksen mukaan meidät on luotu sen Jumalan kaltaisiksi, joka ei sallinut ihmisen tekevän kuvaa itsestään. Jokainen kuva Jumalasta on parhaimmillaankin ty pistys ja Hänen todellisen olemuksensa miinustamista. Niin on niidenkin kuvien laita, joita teemme toisistamme. Kaikki kuvat kiusaavat olemaan vain *minä-se* suhteessa toisen kanssa. Ne nousevat esteiksi, kun yritämme kohdata ja olla aidossa *minä-sinä* suhteessa ihmisen tai Jumalan kanssa.

Sain eräältä TV-toimittajalta (jonka ohjelmassa esiinnyin muutama vuosi sitten)

haasteen yrittää jonkinlaista kohtaamissarjaa televisiossa. Ensimmäinen reaktioni oli:

“Voi ei, heti kun aidon kohtaamisen ajatus alkaa taas eri lähteiden kautta nousta pinnalle se pitää pilata televisiossa. Telkkarissa voidaan tehdä vain kömpelöitä kohtaamisen kopioimisyrityksiä. Ei kohtaamisen salaisuutta voi dokumentoida kuin piilokameralla, eikä sekään pysty välittämään kaikkea – sitä paitsi se on kohtaamisen raiskaamista.”

Samana iltana tuli **Jorma Reinin** skandaalien jälkeinen haastattelu televisiosta. Vaikka olin utelias, kieltäydyin katsomasta sitä. Menin muualle miettimään saamani haastetta. Silloin ymmärsin, että jos olisin katsellut haastattelua, olisin sen kautta melkein väistämättä sortunut luomaan jonkun kuvan hänestä. Jos joskus tapaisin hänet silmäysten, minun olisi vaikea luopua siitä. Tosin olin luonut tietyn kuvan jo lehti uutisten kautta, mutta vaistosin, että televisio vahvistaisi sitä mahdollimaan potenssiin. Kun henkilö tarjotaan minulle olohuoneeseen pelkäksi tarkkailun kohteeksi, hän jää täysin armoilleni. Voin, itseäni millään lailla likoon panematta, luoda hänestä minkälaisen mielikuvan tahansa. Juuri tähän TV meitä kiusaa, melkein ylivoimaisella voimalla.¹

Myöhemmin kerroin ajatuksistani kyseiselle TV-toimittajalle. Hän sanoi ymmärtävänsä argumenttini ja itse asiassa halunneensa kokeilla mahdotonta. Minusta kohtaamisen ulottuvuus voi tulla lähes mahdolliseksi vain, jos kamera otetaan tarkkailijana huomioon ja puhutaan välillä sille. Jos kaikki yrittävät kameran edessä teeskennellä, ettei koko kansalle paljastava tarkkailija olekaan paikalla, tilanteesta tulee auttamattomasti epätosi.

Kyseisen toimittajan aloite on jäänyt avoimeksi. Saa nähdä, tuleeko siitä mitään. Uskon että vanhat lestadiolaiset ja helluntalaiset olivat olennaisesti oikeassa, kun kutsuivat televisioruutua *pirun silmäksi*. Tosin heidän argumenttinsa oli, että televisio on Saatanan keksintö, jolla se viettelee ihmisiä eroon “rukouksesta ja sanan kuulosta.” Miksei sitäkin. Pelkkä ruudun passiivinen katseleminen vieraannuttaa oikeasta *osallistumisesta* mihinkään. Minä olen oppinut mieltämään TV-kameran tuoksi ihmissielua ryöstäväksi pirun silmäksi. Se vangitsee sinut ja muuttaa sinut katsojan objektiksi, josta hän voi muodostaa mielipiteensä, mutta johon hänen ei tarvitse olla *minä-sinä* suhteessa. Sinä et voi olla yksilöllisessä suhteessa katsojaan ja katsoja voi vapaasti eristää itsensä sinusta. *Minä-se* ja *se-minä* on koko mediapelin henki.

Olen muutaman kerran suostunut TV-kameran esineellistävään valtaan ja harvoin olen kokenut itseni niin ytimiäni myöten uhatuksi. Jos minulla olisi vain sanoma, jota haluaisin saarnata tai kuva, jota haluaisin mainostaa, televisio olisi ihan ok. Mutta jos yritän olla uskollinen sille mitä pohjimmiltani olen ja haluan olla suhteessa toiseen, televisiokamera uhkaa sitä. *Monologin* välineenä se on hyvä, mutta todellisen *dialogin* välineenä tai välittäjänä se on melkein mahdoton.

Lady Diana Spencer koki alusta lähtien olevansa väärän kuvan kaltainen. Vanhempien mielestä hänen olisi pitänyt syntyä poikavauvaksi, joka korvaisi noin vuotta aikaisemmin kuolleen poikalapsen. **Charlesin** mielestä hänen olisi pitänyt muistuttaa enemmän **Camillaa**. Kuninkaallisen perheen mielestä hänen olisi pitänyt olla arvokkaampi, etäisempi ja loistaa ainakin vähän maskuliinista esivaltaansa (miestään) himmeämmin.

Kansalle hän oli juuri oikean kuvan kaltainen, kaunis kuin **Prinsessa Ruusunen** ja viaton kuin **Lumikki**. Vanhat sadut saivat uuden sisällön lehtien sivuilla. Kansan syvempi ihailu, myötätunto ja samaistuminen Dianaa kohtaan syntyi vasta, kun hän rikkoi ihannekuvan ja kertoi sydänsuruistaan, itsemurhayrityksistään, bulimiastaan, omasta (ja Prinssi Charlesin) aviollisesta uskottomuudesta jne. Ensin hän teki sen salaa toimimalla **Andrew Mortonin** paljastuskirjan “syväkurkkuna”. Myöhemmin hän myi itsensä “*sydänten kuningattarena*” antamalla miljoonien korvauksia vastaan

¹Esimerkiksi ilmiö **Sarasvuo** oli jo TV:n kautta hahmottunut mielessäni loppuun käsitellyksi stereotyyppiksi johon saatoin suhtautua yliolkaisesti ja pilkallisesti. Olin tähänkin kirjeeseen laittamassa pienen piikin muodostamani kuvan pohjalta, mutta eräs hänen ystävänsä, joka luki raakaversioon lähetti sen suoraan Jarille. Jäin rysän päältä kiinni. Nolotti.

hyvin harkitun (ilmeisesti kysymyksiä myöten itse suunnitellun) TV-haastattelun BBC:lle.

Viimeinen kuva Dianasta ja Äiti Teresasta syntyi siten, että prinsessa kävi pikavisiitillä sydänkohtauksesta toipuvan potilaan luona. Kaikkien yllätykseksi hän sai Äiti Teresan suostuteltua sairaalan portille – ainoastaan valokuvattavaksi yhdessä prinsessan kanssa. (Ajatteliko Äiti Teresa silloinkin kiirastuksessa olevia sieluja?) Vaikka hän systemaattisesti käyttikin kuvien luoja hyödykseen (tai juuri siksi?) hän kuitenkin joutui niiden uhriksi – niinkuin joutuu jokainen, joka myy itsensä imago-rakentajien pirunsilmälle. Heidän tehtävänsä on luoda epäjumalia ja sen jälkeen ampua ne alas, jotta mediakuluttajien ahtaalle Pantheonille mahtuisi uusia idoleja.

Kuka on uhri?

Jotkut harvat saavat kunnian jäädä korokkeelle pidemmäksi aikaa, ei siksi, että ovat enää erityisen ansioituneita missään, vaan siksi että he ovat tavalla taikka toisella *uhreja*.

Esim. **Cristopher Reeve** olisi tänään unohdettu ja ruostunut teräsmies, jolle hän onnettomuuden seurauksena olisi neliraaajahalvauksen uhri. Kuka enää muistaisi nyrkkeilyn raskaan sarjan entistä maailmanmestaria **Muhammed Alia**, jos hän ei olisi saanut kunnian näyttää millaista on olla Parkinsonin taudin uhri sytyttämällä vapisevin käsin Olympiatulen?

Olla suosionsa huipulla ja tulla uhriksi tuntuu olevan täydellinen resepti pysyvälle ihailulle. Uhriuskin tulee täydelliseksi vain kuoleman kautta – ja nimenomaan nuorena kuoleman kautta. **James Dean** ja **Marilyn Monroe** jäivät ikoneiksi, koska he molemmat kuolivat suunnilleen Jeesuksen ikäisinä. Toimiiko tässä joku jälkikristillisen kulttuurin vääristämä uskonnollinen piilotajunta?

Tämä ei ole vain ironinen tai retorinen kysymys, vaan vakava huomio, jonka pohjalta olen jo monta vuotta toivonut voivani kirjoittaa kunnon pääsiäiskirjeen. En vain ole uskaltanut, enkä osannut. Ehkä ensi pääsiäisenä?

Me muistutamme edelleen pääsiäistapahtumien yleisöä: Kansa vaatii edelleen uhreja. Iltalehdistö elää tavallisen suomalaisen intohimoisesta halusta aina panna jonkun pää pölkylle. Toisaalta rakastamme viattomiksi kuvittelemiamme uhreja. Silti vaadimme aina uusia täysin pahoiksi kuvittelemiamme uhreja.

Kenen uhri Jeesus loppujen lopuksi oli? Jumalako hänet vaati uhrikseen (niinkuin klassinen teologia sanoo) vai me? Jumalanko luonto on se, joka vaatii veriuhreja (niinkuin Vanha Testamentti sanoo), vai meidän? Epäilen että olemme juridisen teologiamme kautta panneet Jumalan piikkiin paljon siitä uskonnollisesta väkivallasta josta meidän pitäisi itse ottaa vastuu.

Entä jos Kristus tulikin paljastamaan ikivanhan uhreja vaativan systeemin lopettaakseen sen? Olemmeko ottaneet opiksemme? Ihmiskunnan (ja kristikunnan) hyvimmät ja puhtaimmat pyrkimykset tuntuvat edelleen vaativan ja tuottavan uhreja – muodossa taikka toisessa. Jumalan ja ihmiskunnan tarina ei valmistunut tai loppunut Kristukseen. Se on jatkunut kohta kaksituhatta vuotta. Miksi? Onko meillä vielä ymmärtämättä jotain?²

Eilen luin lehdestä Israelin vankilasta vapautetun Hamas-johtajan, sheikki **Ahmed Jassinin**, lausunnon. Hän oli huolestunut palestiinalaisten keskinäisistä ristiriidoista ja kehotti *siksi* kansaansa suuntaamaan vihansa Israeliin. Näin Israel uhrina pelastaisi palestiinalaiset keskinäisiltä riidoilta. Sama dynamiikka toimii toisinpäin: Israelilaiset voivat pelastautua sisäisiltä ristiriidoiltaan tekemällä palestiinalaisista syntipukkeja. Miten tämä uhreja vaativa (ja toisaalta rakastava) dynamiikka toimii perheissä, suvuissa, työpaikoilla, seurakunnissa jne? Palaan tähän teemaan mahdollisessa pääsiäiskirjeessä.

²Minusta kertomus Pietarista on aika lohduttava. Hän ei koskaan tuntunut oikein ymmärtävän mistä pääsiäisessä oikein oli kysymys. Vielä helluntainkin jälkeen Paavali ojentaa häntä ja Jumala antaa näkyjä takoakseen Pietarin päähän, että ei ole olemassa hylättäviä ihmisryhmiä. Kuitenkin Kristus luotto tähän pääsiaivoon. Antaa hieman toivoa minullekin.

Imagonarkkareita?

Minäkin elän yhteiskunnassa, jossa minun pitäisi “*tuotteistaa*” oma persoonani, luoda siitä tarpeeksi myyvä kuva, ansaitakseni elantoni ja pystyäkseen tekemään mitä sydämeistäni haluan.

Kun minut vasta pyydettiin sairaalasielunhoitajien koulutuspäiville luennoitsijaksi minulta tietenkin kysyttiin mitä tittelä haluan käyttää. Pyysin heitä kutsumaan minua kättilöksi. Ehdottivat vielä, että titteli pantaisiin lainausmerkkeihin, mutta kieltäydyin. Olen ammattiamatööri ja hyväksyn itselleni mieluummin hämmentäviä titteleitä, kuin niitä joilla yleensä saadaan arvostusta. Terapeutti (Vauv!), Sielunhoitaja (Pöh!) Ihmissuhdekonsultti (Yök!), Tekologian lisenssiaasi (Mitäh?), Auttaja (Höh?!). Millä ihmeen tittelillä luon imagoni? (En halua loukata oikeita kättilöitä. He ovat ihmiskunnan kaikkein tärkeimpiä ammattilaisia.)

Jokaisen Ystäväkirjeen kirjoittamisen yhteydessä (myös tämän) törmään samaan kiusaukseen. Mille olen uskollinen? Sillekö mitä todella haluan sydämeistäni sanoa, vaikka se veisi viimeisetkin tukijat, vai sillekö mitä kuvittelen tukijoittemme haluavan kuulla? Ei se niin yksinkertaista ole. Tiedän, että tänä päivänä myös uusrehellinen “tunnustuskirjallisuus” on varsin myyvä. Entä jos haluaisinkin vain saarnata, enkä tunnustaa mitään. Uskaltaisinko tehdä niin?

Ei tästä dilemmasta pääse pyristelemälläkään irti.

Joko olen imagon luoja tai sitten toisen imagon läpi tunkeileva paparazzi. Minussakin on tuo julkean tungettelevainen tirkistelijä. Joskus onnistun huonosti salaamaan uteliaisuuteni, kun katson ja luen uusia paljastuksia julkkiksista, tai kuuntelen juoruja tuntemistani henkilöistä. Kuitenkin huomaan, että aina kun nämä uudet paljastukset välittyvät, minkä tahansa median tai toisen henkilön välityksellä, käteeni on kuitenkin jäänyt vain uusi *kuva*. Kun viimeinenkin paljastus on tehty, jäljelle jää vain *imago* – ruma, kaunis, paha, hyvä tai jotain muuta raadollisen alastonta siltä väliltä.

Samantekevää. Se on kuitenkin vain *kuva*.

Olemmeko tulossa *imagonarkkareiksi*?

Kuinka paljon olemme riippuvaisia omasta imagostamme? Kuinka paljon joudumme arjessa *näyttelemään itseämme* pysyäksemme uskollisina kuville, jotka olemme itsestämme luoneet, tai muistuttaaksemme kuvia joiden kaltaisiksi olemme suostuneet?

Niinkuin eräs ystäväni sanoi:

“Minä olen meidän hyvis. Se joka tekee asiat oikein, ja joutuu maailman murjomaksi. Äitini ei ole vielääkään antanut anteeksi lapseni isälle joka ”jätti meidät”. Kerran istuessamme yhteisessä ruokapöydässä mietin, mitä tapahtuisi, jos sylkisin kaikki syntini suustani, kertoisin kaiken, mitä olen tehnyt, sen mitä vanhempani eivät tiedä tai voi edes kuvitella. Jos sanoisin ettei ex-mieheni yksin ole syypää väliemme rikkoutumiseen, minulle sanottaisiin vain;

“Älä yritä tehdä itsestäsi syyllistä. Sinä olet ihan hyvä.”

Hyvänä olemisen taakka on epä mukava. Se on vieras takki. Omaani en kehtaa pitää; hylkäämisen pelossa kai, vaikka selitänkin sen sillä, että turha äitiä on suotta hermostuttaa.”

Hän tajusi imagoriippuvuutensa yhteen suuntaan. Entä toiseen suuntaan?

Ruokimmeko aidoista kohtaamisista tyhjää sieluamme syömällä loputtomaan nälkäämme toisista tehtyjä pinnallisia kuvia? Tarvitsemmeko lehtien ja television kautta jokapäiväisen sankarimme ja roistomme, joita ihailta ja vihata, sen sijaan että katsoisimme itseämme peilistä?

Paljastavien kuvien kautta pääsee kyllä tunkeutumaan toisen yksityisyyteen, mutta niiden kautta ei pääse oikeasti *lähelle* toista. Maailman suurimman kuvatoimiston palkkalistoille päässyt **Ilkka Uimonen** sanoo sen suoraan:

*“Valokuvaajana saan luvan katsoa **sivusta** (lihavointi minun) ihmisiä ja elämää, ja voin vieläpä elää sillä.”³*

³HS:n kuukausiliite. Lokak. -97

Kuinka paljon me TV:n katsojat, lehtien lukijat ja juorujen kuuntelijat teemme samoin, vaikka emme saakaan siitä palkkaa?

Todellinen kohtaaminen minän ja sinän välillä toteutuu vasta, kun kummallakin osapuolella on rohkeutta luopua itsestään ja toisesta luomastaan kuvasta. *Emme tee kuvia toisistamme, jotta näkisimme paremmin, vaan jotta meidän ei tarvitsisi kohdata todellisuutta.* Todellinen kohtaaminen tapahtuu, Buberin kielikuvaa käyttäkseni, *pyhän epävarmuuden* kapealla sillalla, jossa molemmat antautuvat olemaan yllätyksiä sekä itselleen, että toiselle.

Kun jaan itsestäni sinulle, ja sydämelläni kuuntelen sinua, emme enää osta ja myy kuvia. Me kohtaamme, kosketamme ja tulemme kosketetuiksi.

Molemminpuolinen nähdyksi ja kuulluksi tuleminen on yksityinen tapahtuma. Siitä ei voi, eikä saa tehdä julkista. Se on pyhä hetki, jonka todistajana voi olla vain Hän, josta ei myöskään saa tehdä kuvaa. Kamerateat ja mikrofonit ovat pirun silmiä ja korvia, mustasukkaisia tunkeilijoita, jumalallisten salaisuuksien raiskaavia vakoilijoita. Siksi minun on vaikea uskoa, että todellinen ja totuudellinen kohtaaminen on koskaan mahdollista televisiokameroiden edessä. Intiimimmeissäkin televisiokeskusteluissa on aina jotain falskia, koska kukaan ei voi unohtaa objektiksi tekevän tarkkailijan läsnäoloa. Radiossa se on astetta mahdollisempaa. Koska ääni ei välitä kuvaa, se saavuttaa sydämen helpommin.

Miksi olen huolestunut asiasta, jolle ei mahda mitään? Televisio ja sen muovaama kulttuuri on tullut jäädäkseen. Perushuoleni on se, että *imago-kulttuuri* muokkaa vähitellen myös kaikkein intiimeimpiä suhteitamme. Vieraannumme kohtaamisen ulottuvuudesta ja alamme tottumuksesta katsella toisiammekin kuin kuvaruudusta käsin.

Imagokulttuuri opettaa meitä tekemään itsestämme ja toisistamme tyyppityksiä, luokitteluja, diagnooseja ja mielikuvia. Joka tilanteeseen löytyy joku kaava tai malli, johon voimme sijoittaa itsemme ja toisen. Vieraannumme perustodellisuudesta, jossa voimme vain antautua vapisevin sydämin kuulemaan, koskettamaan ja katsomaan (nimenomaan tässä järjestyksessä) aikaisemmin tuntematonta, samalla kun avaamme itsemme tulemaan juuri tänä hetkenä kuulluiksi, kosketetuiksi ja nähdyiksi, sellaisina kuin nyt olemme.

Niinkuin vanha kunnan **MacLuhan** sanoi:

“Väline on sanoma”.

Televisio on läpinäkymätön, kuvia heijastava lasimuuri joka kouluttaa, totuttaa ja turruttaa monologiseen olemiseen ja vieraannuttaa sydänten välisestä dialogista. Ei vain siksi, että käytämme niin paljon siitä vapaa-ajasta jonka voisimme viettää aidossa vuorovaikutuksessa⁴ erilaisten monologiensa tarkkailijoina, vaan siksi että passiivinen ja irrallaan pysyvä tarkkailuasenne siirtyy tottumuksesta elämämme tärkeimpiin suhteisiin.

Tottakai TV on tärkeä yleissivistäjä, uutisten välittäjä, jne, mutta ehkä kannattaisi ihan oikeasti miettiä tämän älyllisen erämaan ja epäkohtaamisen tyhjän paratiisin muitakin vaikutuksia elämäämme. Varsinkin kun sitä dominoi amerikkalainen kulttuuri, joka mallittaa elämää **Korvatunturista Katmanduun** ja **Kairosta Carakasiin**. Näyttää siltä, että koko *McMaailma* on TV:n kautta amerikkalaisten avoin sekki. Suomikin on **Schwarzenegger** ja **Pamela**-kulttuurin (ja sitä vastaavan hengellisyyden) lähetyksenttä. Suomi on kohta maailman amerikkalaisin maa.

Uskollisuus vai menestys?

Päivää ennen Dianan hautajaisia, **Äiti Teresa** kuoli.

Yhtä hänen sanomaansa lausetta olen useasti miettinyt viime vuoden aikana:

“Minua ei ole kutsuttu menestymään, vaan olemaan uskollinen.”

Uskollinen kenelle? Uskollinen mille?

⁴Täällä maaseudulla vanhemmat ihmiset muistavat kaiholla aikaa ennen televisiota, jolloin vielä käytiin naapurien luona kyläilemässä.

Äiti Teresalle se merkitsi uskollisuutta Kristukselle, jonka hän kohtasi köyhistä köyhimpien kautta.

Tulen juuri **World Visionin** kansainvälisen hallituksen kokouksesta. Mekin olemme kehitysapujärjestönä ottaneet asiaksemme maailman köyhimmät, erityisesti lapset ja naiset. Eräässä keskustelutilanteessa rikas pohjoisamerikkalainen mies vertasi meidän apuamme Jumalan kädeksi maailman köyhille. Kauniisti sanottu, mutta silti se jotenkin särähti, enkä voinut olla protestoimatta:

“En halua kieltää vertauksesi pätevyyttä. Toivon ja uskonkin, että se on tosi. Mutta mitä me näemme siinä kädessä joka, ojentautuu apua kohti? Äiti Teresa näki siinä Kristuksen käden, eikä tietääkseni koskaan korostanut omaa osuuttaan Jumalan kätenä heille.”

Miksi tämä painopisteen ero tuntuu minusta niin tärkeältä?

Jos pääasiassa näen itseni Jumalan välikappaleena, olen kiusattu omahyväiseen itsetyytyväisyyteen, enkä ole niin herkkä kyseenalaistamaan antamani avun laatua, siihen sisäänrakennettua vallankäyttöä jne. Auttajana olen jotenkin itsestäänselvästi Jumalan puolella ja siksi aina enemmän oikeassa kuin autettava. En avaudu sille, mitä autettava voi antaa minulle tai sille mitä minä voin oppia tai saada häneltä. En asettaudu tasa-arvoiseen kumppanuussuhteeseen, enkä avaudu molemminpuoliselle dialogille. Kun näen itseni vain antajana ja toisen vastaanottajana, tulen sokeaksi omalle tarvitsevuudelleni, pienuudelleni, virheilleni – ja syntisyydelleni.

Minä ja me täällä Ystävyiden Majatalossa, emme ole suorassa tekemisissä maailman köyhistä köyhimpien kanssa. (Vaikka monet kärsivät jopa nälkää, sosiaaliturvan tai lähimmäisavun rippeet ovat kuitenkin ehkäisseet ketään oikeasti kuolemasta nälkään.)

Silti sama kiusallinen kysymys koskee myös meitä:

Meillekin tulee avunhakijoita. Näemmekö itsemme Jumalan kätenä heille? Toivomme että niin olisi. Mutta ryhmissä olemme saaneet toistuvia muistutuksia siitä, että juuri ne ihmiset, jotka uskaltavat syvimmin paljastaa tarvitsevuutensa ja haavoittuvuutensa antavat meille ja muille ryhmän jäsenille kaikkein suurimman lahjan. Jotenkin, juuri he auttavat meitä muita saamaan uuden kosketuksen siihen osaan itseämme, jonka mieluiten peitämme (mikä olisikaan parempi tarvitsevuuden peittämisen tapa kuin yksipuoliseen auttajan rooliin pukeutuminen). Kaikkein nöyryin pyytävä palauttaa jokaisen kuulijan omiin alkutekijöihinsä.

Tarvitsijana ja avun pyytäjänä ihminen on alastomimmillaan.

“Näe minut, kuule minua, kosketa minua, ruoki minua sanoilla, anna minulle palautetta, ole minulle hellä, rakasta minua, ole minulle armollinen.”

Kuinka vaikea näitä pyyntöjä onkaan lausua ilman kiertelyä, manipulaatiota, kerjäävyyttä, tai vaatimusta.

Kuitenkin juuri näiden pyyntöjen kautta Kristus lähestyy meitä.

Äiti Teresa sanoi:

“Kehittyneimmissä maissa vallitsee läheisyyden köyhyys, hengen köyhyys ja rakkauden puute. Maailmassa ei ole suurempaa köyhyyttä kuin tämä.”

Vastauksemme hänelle, joka ilmaisee köyhyytensä pienellä pyynnöllä, on vastauksemme Hänelle. Tarkoitin tällä sitä, että uskon Jumalan elävän samaistumisen kautta kaiken uhriksi joutumisen kärsimyksen ytimessä.

Ajatus siitä, että kohtaamme jokaisessa kärsivässä lähimmäisessämme Kristuksen voi tietenkin johtaa uuteen hengellisesti perusteltuun epäkohtaamisen muotoon. Emme oikeasti kohtaa edestämme löytämäämme ihmistä, vaan kuvittelemme hänen kauttaan palvelevamme vain Jumalaa. Se on irvokkuuteen asti hengellistettyä hyväntekeväisyyttä.

Silti uskon, että jokainen ihminen, jonka edestäni löydän, on Jumalan *kysymys, pyyntö, haaste* tai *kutsu* minulle. En aina tiedä sen sisältöä. Vielä harvemmin tiedän oikeaa vastausta siihen. Tiedän vain yhden asian. Jos tämä tilanne, tämä ihminen, on Jumalan kysymys minulle, on vain yksi tapa vastata siihen: *koko olemuksellani ja täysipainoisella läsnäolollani.*

Tässä on minun uskollisuushaasteeni. Olenko koko olemuksellani läsnä juuri sen ihmisen edessä, jonka edestäni kohtaan. Olenko valmis vastaamaan hänelle kokonaisvaltaisella totuudellisuudella? Olenko valmis hänen kauttaan kohtaamaan myös sen osan itseäni, jonka mieluiten salaan?

Minut tämä vie hyvin kiusallisen huomion ääreen. Kurssilla olen yleensä tietoisesti hyvin latautunut vastaamaan juuri näin, mutta arkielämässäni olen usein hyvin poissaoleva. Muutamat kurseilla olleet, jotka ovat myöhemmin tulleet tänne viettämään enemmän aikaa kanssamme, ovat antaneet sanoneet:

“Miten sinä Daniel, joka kurssilla olit niin kohtaava, voit arjessa olla niin ohittava.?”

Vastaus on hyvin yksinkertainen. Jos annan opittujen tapojen ja tottumusten kuljettaa itseäni olen aika eristäytyvä ja epäsosiaalinen ihminen. Minulle kohtaaminen on useimmiten tietoisien valinnan takana. Minun on uhmattava laiskuuttani ja taipumusta käpertyä itseni ympärille.

Buberista tehtyjä elämäkertoja lukiessani olen ollut lohdutettu siitä, että tämä suuri aidon kohtaamisen merkityksen alleviivaaja ei suinkaan puolustanut synnynnäistä lahjakkuuttaan. Hän pikemminkin uhmasi luontaisia taipumuksiaan. Martin oppi puhumaankin vasta kolmivuotiaana. Aikuisena hän häpesi niin paljon pihitsynnytyksen vammauttamaa huultaan, että peitti sen kasvattamalla arpea suojaavan parran. Hän oli sosiaalisesti hyvin ujo, eikä todellakaan ollut mikään sujuva kohtaamisen mestari.

Minunkin on tietoisesti ja päättäväisesti avattava suojakilpeni ollakseni uskollinen sille kutsumukselle, jonka kohtaan vaimoni, lasteni ja jokaisen lähimmäiseni taholta. Joskus huomaan tekeväni sitä ahkerammin tänne tulevien avun hakijoiden kanssa, kuin täällä asuvien ihmisten kanssa.

Miksi? Toisaalta siksi, että tarvitsen eristäytymistä itseni kokoamiseen, mutta myös siksi, että menestymisemme on paljon kiinni siitä, kuinka hyvin kohtaamme tänne tulevat ihmiset. Onko kohtaamisesta tullut minulle menestymisen välikappale? Se olisi todella surullista.

Ehkä tässä kohtaa piiskaan itseäni turhan lujaa. Kyllä minä (ja me) useimmiten ihan oikeastikin välitämme tänne tulevista ihmisistä.

Silti Äiti Teresan sanat ovat minua vaivanneet:

“Minua ei ole kutsuttu menestymään, vaan olemaan uskollinen.”

Uskollisuuteni koetellaan joskus niin tottumuksilleni sopimattomissa kohdissa. Kohtaaminen voi yllättää silloinkin, kun ei puhuta vakavista asioista eikä jaeta ydinsydänjuttuja. Muistelen kuinka hauskaa meillä on ollut esimerkiksi Ystäväkirjeen postitustalkoiden yhteydessä. Kaikki ovat mukana (nuorimpia myöten). Kätet tekevät sellaista, jossa ajatuksen ei tarvitse olla mukana ja suu tuottaa viihteeksi mitä mieleen juolahtaa. Yksi juttu johtaa toiseen, eikä mitään syvällistä jaeta. Silti ilmassa väreilee liikuttava yhdessä olemisen nautinto, jota lasten huumoriksi puettu marinakaan ei pilaa. Päinvastoin se vain kuuluu tähän yhdessä *olemisen* vaikeuteen ja ihanuuteen. Jo aikuiset lapseni ovat kertoneet minulle, että olen huono juttelemaan ihan tavallisista asioista (*“jauhamaan paskaa”*). Olen huono suostumaan siihen kohtaamiseen, joka tapahtuu ihan arkipäiväisten asioiden keskellä. Nautin enemmän tilanteista, joissa käsitellään todellisia ristiriitoja ja elämän vaikeuksia.

Kävin tänään poikani **Alexin** (13 v) kanssa sienessä. Se ei kuulu tapoihini. Aloitin velvollisuuden tunteesta (olen juuri ollut viikon matkalla), mutta jatkoin nauttien luonnosta ja hänen seurastaan. Oli ihanaa yhdessä hurmaantua pystysuoralla kallion rinteellä kasvavasta karhunsammaleesta, jonka väri hehkui laskevan auringon valossa. Huomasin kuinka paljon minun läsnäoloni hänen kanssaan luonnossa, ja ihan tavallisista asioista juttellessa merkitsi hänelle. Sieniretken jälkeen menimme kylmästä hytisten saunaan, ja jatkoimme jutustelua. Ilman sen kummempaa valintaa huomasin olevani poikkeuksellisen läsnäoleva ja nautin tilanteesta. Jälkeenpäin ihan itkettää oma taipumukseni olla läsnä vain *“tilatuissa”*, epätavallisissa, traumaattisissa ja dramaattisissa tilanteissa.

Eräs yliopistossa filosofiaa opettava ystäväni sanoi tämän luettuaan:

“Kyllä me pikkuälykkökot olemme aika hullunkurisia olentoja, kun meidän pitää ihan erikseen harjoitella tavallisesta elämästä nauttimista. Minäkin opettelen kovasti. Uusin projektini on ruuan laitto ja leipominen, joista olen saanut aivan hirvittäviä hyvänolon tunteita. Kun tekaisee omenapiirakan, tulee olo, että elämä on hienoa. Hiekkalaatikolla ja keittiössä tuntee olevansa ihan eri tavalla ihminen kuin tutkijan kammiossa.”

Niinpä. *Olemisen ja tekemisen* tasapaino on vaikeasti löydettävissä. Tälle pikkuälykkökölle oleminen toteutuu yleensä vain nukkuessa, ja uneenkin on vaikea suostua ennenkuin tekeminen on näännyttänyt loppuun. Valveilla kaikki pitää olla tekemistä. Jonkun odottaminen treffipaikalla on ihan sietämätöntä, jos minulla ei satu olemaan mitään luettavaa mukana. Lukeminen on sentään jonkun hyödyllisen tekemistä. Kesäöinäkin vedän jatkojohtolla lukulampun laiturille. Silloin tällöin herään hirven mylvintään tai pöllön huhuiluun. Nostan katseeni, näen järven sumuilevan ja herään hetkeksi vain olemaan. Se, jos mikä, on terapeutista. Voi meitä tekomaanikkoja.

Sama olemisen ihme toteutuu kumma kyllä myös ryhmissä. Toista kuunnellessani en yleensä yhtään keskity ajattelemaan mitä vastaisin. Kuuntelen häntä ja itseäni samanaikaisesti. Se on olemista. Ehkä juuri siksi voin ryhmien jälkeen niin hyvin, vaikka olisinkin valvomisesta väsynyt.

Etsin tekemisen ja olemisen tasapainoa kutsumuksen ja menestyksen välisessä ristiriidassa.

Varjokuvia?

Yksi Äiti Teresaan kohdistetuista kritiikin aiheista oli hänen paneutumattomuutensa köyhyyden syihin. Hän oli hyvin tietoinen siitä, mutta ohitti sen tavalla, jonka kanssa on vaikea väitellä:

“Sillä aikaa, kun te keskustellette syistä ja seurauksista minä polvistun köyhistä köyhimmän viereen ja vastaan heidän tarpeisiinsa... Heillä ei ole kansalaisoikeutta niissä utopistisissa ideologioissa, joiden avulla on yritetty luoda täydellinen maailma. He tarvitsevat rakastavaa ihmisen läsnäoloa.”

Mitä siihen kehtaa sanoa?

Hän piti köyhyyttä kauniina. Hänen seuraajansa, Sisar **Nirmala**, on omaksunut saman asenteen. Hän sanoo haluavansa jatkaa köyhien palvelusta haluamatta tietää köyhyyden syistä mitään.

Kuulostaako pöyhkeältä tai vain hengellisen naivilta? Ehkä he ovat omalla tavallaan oikeassa. Ehkä kriitikotkin ovat oikeassa. Tarvitsemme sekä seurausten hoitoa että syihin puuttumista. Jokainen olkoon uskollinen omalle kutsumukselleen.

Mitä enemmän ajattelen Äiti Teresaa ja Dianaa, sitä enemmän huomaan (yllätyksekseni ja hieman nolona tunnustaen) kunnioittavani tuota kadehdittavaa miljoonaperinnön kanssa syntynyttä etuoikeutettua kaunotarta, joka uskalsi rikkoa itsestään tehtyä kuvaa jäämättä silläkään tavalla luomansa kuvan vangiksi. Hän uhmasi niitä kuvia, joihin oli aikaisemmin suostunut (ja mainostanut) ja uskalsi salaa kuvien tekijöiltä etsiä itselleen uutta onnea, uutta parisuhdetta ja uutta vapautta olla sitä, mitä oli vasta itsestään löytänyt. Vaikka hän käytti kuvien luoja (jota ei tosin koskaan myöntänyt), hän myös uhmasi niitä.

Kunnioitan myös äiti Teresaa, mutta sitä nakertaa se ettei hän edes vanhana kokeneena naisena tietääkseni koskaan puhunut omista heikkouksistaan tai synneistään. Vaikka hänkin kapinoi kuvien tekemistä vastaan, hän suostui turhan helposti sen pyhimyksen kuvan kaltaiseksi, jota kaikki hänestä halusivat.

Äiti Teresalle oli vaikea löytää seuraaja, koska kukaan ei hänen elinaikanaan halunnut (tai uskaltanut) asettua ehdokkaaksi. Hänen ympärillään oltiin varpaillaan, koska kukaan ei halunnut koetella hänen kärkeänsä “kärsivällisyyttään”. **Fransiscus Assisilialainenkin** olisi hänen alaisenaan turvautunut Valiumiin.

Hän ei koskaan antanut kritikoilleen yhtään myönnytystä, korostamatta omaa hyvyyttään. Monet asettivat kyseenalaisiksi hänen julkaisemansa tilastot autettujen

määristä, auttamisen laadusta jne. Hän ei koskaan vastannut edes julkisesti esitettyihin kriittisiin kirjeisiin.

Ehkä hän ei välittänyt? Ehkä hänellä ei ollut aikaa, tai ehkä hän ei pitänyt sitä niin tärkeänä kuin työtä jota teki? Ehkä hän puolustautui vaikenamalla? En tiedä.

Kun aikaa kuluu, jotkut tulevat keskittymään Äiti Teresan pyhimykseksi korottamiseen (Jumalaa voi kritisoida, Äiti Teresa ei.). Toiset tulevat keskittymään hänen varjonsa paljastamiseen (Suuri osa lahjoitusvaroista meni Vatikaanille tai katolisten kirkkojen alttarikoristuksiin. Äiti Teresa oli erittäin dominoiva hahmo, joka halusi aina pysyä ohjaksissa. Hän ei ollut hyvä arvostelun vastaanottaja. Hän kuittasi työnsä lääketieteellisen arvostelun ja vaikeat eettiset ongelmat itsepintaisella mitätöinnillä).⁵

Toiset tarvitsevat pyhimyskuvia välttyäkseen katsomasta varjoaan. Toiset tarvitsevat varjokuvia, välttyäkseen katsomasta sitä moraalista haastetta, minkä edes suhteellisen hyvyden toteen eläminen tarjoaa meille jokaiselle. Täydellisten ikonien luomiselle ja niiden alas ampumisella ei ole loppua, ennen kuin opimme jotain siitä armosta, jonka valossa voimme katsoa itseämme realistisesti ja jonka voimasta voimme olla edes vajavaisen uskollisia rakkaudessa ja totuudessa kohtaamisen haasteelle.

Elämän tarkoitus?

Muutama päivä Äiti Teresan kuoleman jälkeen kuoli Logoterapian perustaja **Viktor Frankl** 92-vuotiaana.

Vajaa kaksikymmentä vuotta sitten, hyvä ystäväni ja työmme uskollisen tukija, **Martti Hämäläinen** antoi minulle juuri ilmestyneen Franklinin kirjan *Ihmisyyden Rajalla*. (Otava -78) Alkuperäisteos oli julkaistu jo vuonna -46 – vuotta ennen **Anne Frankin** päiväkirjoja. Nämä kaksi teosta ovat maailmassa eniten luettuja juutalaisvainoja kuvaavia teoksia.⁶

Muistan kuinka epäilevällä mielellä luin hänen kirjaansa. Minulla oli nuorena fundamentalistina vahvoja ennakkoluuloja hänen käyttämäänsä “*existenssianalyysiä*” kohtaan. Hänen esittämänsä peruskysymys elämän tarkoituksesta vaikutti kuitenkin omaan kyselyyni ja etsintääni monta vuotta sen jälkeen,

Frankl oli yksi vanhimmista elossa olevista alkuperäisen psykoterapian isistä⁷ Hänen elämäntyönsä avasi terapiakenttää. Omalta osaltaan hän auttoi psykoterapeutteja kautta maailman tiedostamaan muitakin kuin **Freud**in seksuaaliviettipohjaisia tai **Adlerin** valtakeskeisiä syitä mielenterveydellisiin ongelmiin.

Franklille käytös ohjautuu enemmän tiedostamattomasta ja tietoisesta pyrkimyksestä etsiä *tarkoitusta* ja *merkitystä* olemassaololle. Valittu vastaus näihin kysymyksiin oli hänestä keskeinen mielenterveyden määre ja mitta.

Frankl uskoi elämän perimmäiseen mieleen (*Logos*) ja ihmisen kykyyn tehdä sen mukaisia valintoja. Hänen sodan jälkeen kehittämänsä *Logoterapian* ydinsanoma liittyi nimenomaan elämän tarkoitukseen.

Franklin mukaan nykyajan ihmisen dilemma on siinä, että *vaistot* eivät enää kerro mitä hänen *täytyy* tehdä, *perinteet* eivät enää kerro mitä *pitäisi* tehdä, ja kaiken keskellä ihminen ei edes tiedä mitä *haluaa* tehdä. Ihminen kysyy elämältä, mikä sen tarkoitus on ja Elämä antaa vastakysymyksen:

”*Minkä tarkoituksen sinä annat minulle?*”

Äiti Teresan lailla hänkin puhui kriittisesti vain menestyksen etsimisestä:

⁵Tämä jutun viimeistelyvaiheessa ilmestyi **Anne Sebba** kirjoittama kirja: *Mother Teresa: Beyond the Image* (Doubleday -97). Siinä katsotaan vähän tarkemmin pyhimysimagon taakse. Haastattellessaan Äiti Teresan läheisiä ja työtovereita Anne Seban huomasi että useimmat haluavat pitäytyä nimettöminä, koska pelkäsivät katolisen kirkon reaktioita.

⁶Franklinin kirjassa tosin ihmetyttää, ettei hän koskaan mainitse sanaa *juutalainen*, vaikka itse oli keskitysleirillä juuri juutalaisuutensa tähden. Ehkä se johtui siitä, että hän oli katolisuuteen kääntynyt juutalainen.

⁷Jo 16 vuotiaana hän kirjoitti aineen, jonka **Freud** ehdotti julkaistavaksi perustamassaan alan Journalissa..

“Toistuvasti varoitan opiskelijoita Euroopassa ja Amerikassa menestyksen metsästämisestä. Mitä kiivaammin etsit sitä, sitä varmemmin kadotat sen. Menestys, niinkuin onnellisuuskin, on etsimätön seuraus antaumuksestasi itseäsi suuremmalle asialle tai persoonalle, joka ei ole sinä itse.”

Jo ennen toista maailmansotaa, hän oli vakuuttunut siitä, että kysymys elämän tarkoituksesta oli paljon suurempi mielenterveydellinen ongelma kuin mitä siihen astisessa psykologiassa oli myönnetty.

Hän ei kuitenkaan ehtinyt julkaista ajatuksiaan ennen kuin joutui jonoon, josta hänen paras ystävänsä passitettiin vasemmalle (kaasukammioon) ja hänet oikealle (pakkotyöhön). Hänen vaimonsa oli ehtinyt ommella siihen asti valmistuneet käsikirjoitukset Franklin vaatteisiin, mutta ne hävitettiin armottomasti kaiken muunkin yksityisen omaisuuden kanssa. Kolme vuotta hän vietti **Auschwitzin** ja **Dachaun** keskitysleireillä. Näissä kaikkien akateemisten ideoiden armottomissa seulontakammioissa hänen ajatuksensa vahvistui.

Hän teki uudet muistiinpanonsa vankitoverinsa varastamille paperilapuille. Niille hän kirjasi huomionsa siitä, kuinka leirirutiiniin alistuneet vangit vähitellen liukuivat tunteiden tappamisen kautta sisäiseen kuolemaan. Ennen lopullista kuolemaansa he saattoivat ilman minkäänlaisia tunteita seurata lähimmäisensä viimeisiä kouristuksia..

“Leirin asukkaat pelkäsivät päätösten tekemistä ja minkäänlaisten aloitteiden ottamista. Tämä johtui voimakkaasta tunteesta, jonka mukaan kohtalo on isäntä, johon ei ollut syytä yrittää vaikuttaa millään tavalla, vaan sen oli annettava toteutua omalla tavallaan.”

Frankl huomasi, että kohtalolle antautuminen ja kaikesta elämän tarkoituksesta luopuminen nopeutti fyysistä kuolemaa. Minäkin olen oppinut pitämään kohtaloa ja kutsumusta kahtena ihmiselämään vaikuttavista perusvoimista. Lapsena kuultu palaute, varoitus, tai ennuste, vanhempien antama malli, tarpeeksi monta kertaa toistunut hylkääminen voi sisäistyä kohtaloksi jota lähtee itse täydentämään. Kaiken keskellä elää kuitenkin aidoksi minäksi kutsuva haaste, kutsumus, joka jossain vaiheessa (yleensä keski-ikässä, joskus vasta eläkkeellä) voi rohkaista nousemaan kapinaan kohtaloa vastaan.

“Mutta kukaan ihminen ei voi kertoa toiselle, mikä tämä tarkoitus on. Jokaisen on löydettävä se itse ja kannettava vastauksensa asettama vastuu.”

Frankl valitsi elämänsä tarkoitukseksi auttaa muita säilyttämään toivonsa ja pitämään kiinni edes alkeellisimmasta elämän tarkoituksesta.

“Meidän oli opittava ja opetettava muille, ettei sillä ollut niin suurta merkitystä mitä me odotamme elämältä, kuin sillä, mitä elämä odottaa meiltä – päivittäin ja tunneittain. Meidän oli opittava ottamaan vastuu jokaisen hetken antamasta haasteesta. Saksalaiset eivät sallineet itsemurhan estämistä. Kukaan ei saanut katkaista itseään hirttävän ihmisen narua. Tehtäväksemme jäi ehkäistä itsemurha ennen sen yrittämistä.”

Sen hän teki haastamalla vankitovereitaan, käyttämään viimeistä ja pohjimmaista vapautensa muotoa:

“Se minkälainen henkilö vangista kehittyi, riippui sisäisestä päätöksestä eikä pelkästään leirin vaikutuksesta.”

Joka päivä jokaisen vangin oli valittava antautuako niiden valtaan, jotka yrittivät ryöstää heiltä hengen lisäksi myös sydämen itseohjautuvuuden. Nämä valinnat ratkaisivat kunkin vangin tulevaisuuden – tai loppuelämän laadun. Frankl huomasi, että jopa Auschwitzissä jotkut löysivät riutuvan elämän tarkoituksen muiden auttamisesta:

“Me, jotka elimme keskitysleireissä, voimme muistaa ihmisiä, jotka kulkivat parakeissa lohduttaen muita, antaen pois viimeisen leipäpalansa. Heitä oli ehkä lukumääräisesti vähän, mutta he antavat riittävän todisteen siitä, että ihmiseltä ei voida ottaa pois viimeistä inhimillistä vapautta – mahdollisuusta valita oma suhtautumisensa mihin tahansa annettuun tilanteeseen, vapautta valita oma tiensä.”

Se varjeli heitä lopulliselta lannistumiselta.

Meillä ei todellakaan ole aina vapautta valita olosuhteitamme, mutta meillä on vapaus valita suhtautumisemme olosuhteisiimme – ja me kannamme siitä vastuun. Samaa mieltä oli **Sartrekin** elämänsä lopussa:

“Kuin kaikki on sanottu ja tehty, jäljelle jää vastuumme tehdä jotain sen kanssa mitä meistä ja meille on tehty.”

Frankl menetti isänsä, äitinsä, veljensä ja raskaana olevan vaimonsa keskitysleireillä. Hän menetti kaiken – paitsi sen yhden asian mitä kukaan ei voi keneltäkään ottaa pois: Vapauden itse valita asenteensa ja elämänsä suunnan, missä tahansa tilanteessa.

Miksi kukaan ei ymmärrä?

Sodan jälkeen Frankl ansaitsi psykiatrian tohtorin arvon, ja meni uusiin naimisiin **Eleonoren** kanssa.

Martilta saamani kirja on tähän mennessä käännetty 24 eri kielelle. Siitä on Saksassa tehty 73 uutta painosta ja myyty yhteensä yli 10 miljoonaa kappaletta. 90-Luvun alussa hänen kirjansa oli useassa äänestyksessä vaikuttavin koskaan luettu kirja. Yllättävä menestys innoitti Franklia kirjoittamaan lisää. Hän oli selvästikin osunut ajankohtaiseen ongelmaan. Hän ehti kirjoittaa vielä 33 kirjaa Logoterapiasta. Mielestäni hän kuitenkin joutui oman menestyksensä pauloihin, ja alkoi mainostaa kehittämäänsä terapiamuotoa tieteellisesti perusteltuna maailmanpelastusoppina, vähän samaan tyyliin kuin **Janov** (katso Ystäväkirjettä: *Terapia ja Parantava kohtaaminen*). Hänen myöhemmät teoksensa ovat täynnä pöyristyttävän minäkeskeistä itsekehua ja logoterapian merkityksen ylikorostamista. Hän piti logoterapiaa psykoterapian historian *“viimeisenä ja todellisena järjestelmänä”*. Koska hän oli yksi psykoterapian alkuperäisistä hahmoista hän yritti luoda ympärilleen muiden kanssa kilpailevan koulukunnan. Logoterapia rakennettiin alusta lähtien opiksi, jolla on oma terminologiansa, omat teesinsä, metodologiansa ja ennen kaikkea – oman isähahmonsä.

Sama henki huokuu myös hänen oppilaittensa kirjoituksista, joista Suomessa tunnetuimmat ovat **Elisabeth Lukas** ja kristittyjen parissa vaikuttanut **Gunter Funke**. Heidän kirjojaan lukiessa jää epäselväksi kumpi on keskeisempi asia, elämän tarkoitus sinänsä, vai sitä julistava Logoterapian perustaja.

Frankl janosi nimenomaan tieteellisen yhteisön hyväksyntää (vaikka hän sitä rankasti arvostelikin). Siksi hän ei koskaan suostunut puhumaan omasta uskostaan Jumalaan muuten kuin “tieteellisen” teorian muotoon puettuna vakaumuksena. Minusta tämä ylikorostunut sitoutuminen psykiatriaankin tieteenä pikemminkin rasitti kuin vahvisti hänen uskottavuuttaan viime vuosina. Saadakseen elämäntarkoitustuskun kuulostamaan vähän fiksummalta hän kehitti sille tarpeeksi tieteellisen kuulostavan nimityksen *“noogeeninen neuroosi”* ja uskoi tämän erityisen neuroosin olevan jopa tieteellisesti suoritettujen psykologisten testien paljastettavissa. Hohhoijaa. Sääli. Hänen vaikutuksensa olisi voinut olla suurempi, jos hän ei olisi lähtenyt rakentamaan ympärilleen akateemista epäjumalan temppeliä muiden joukkoon. Sen seurauksena hän joutuu aikanaan samaan unholaan oppi-isien kanssa, joiden nimiin ei enää kukaan kehtaa vannoa, vaikka olisivatkin omaksuneet häneltä joitain tärkeitä ajatuksia.

Viimeisissä haastatteluissaan hän valittaa saamaansa arvostuksen puutetta (!!! 23 kunnia-tohtorin hattua eri puolilta maailmaa) ja opetuksensa kohtaamasta kritiikistä vähän samaan tyyliin kuin **Alice Miller** (*Lahjakkaan lapsen tragedia* jne) joka nyt vanhoina päivinään marisee, ettei kukaan ymmärrä häntä ja kuinka kaikki vastustavat hänen totuuttaan. Tämä on monen “yhden asian ihmisen” kirous. He pitävät yhtä asiaa esillä altistamatta itseään avoimeen dialogiin vastapuolen kanssa. Opponentti kyllästyy heidän kyvyttömyyteensä olla aidossa vuorovaikutuksessa ja sen takia hylkäävät myös heidän asiansa.

Mitä jää jäljelle?

Tämä voi olla ilkeän tuntuista vertailua, mutta yksi syy miksi rakastan **Martin Buberia**, on juuri se, ettei hän koskaan yrittänyt perustaa ympärilleen koulukuntaa (hänellä olisi ollut hyvät edellytykset siihen) tai puoluetta (hän oli myös poliittisesti aktiivinen). Vielä enemmän ihailen ja ihmettelen **Jeesusta**, joka ei kirjoittanut yhtään mitään (muuta kuin kerran hiekkaan ja senkään sisällöstä emme tiedä mitään), eikä tehnyt mitään sanojensa väärentämättömyyden varmistamiseksi.

Miksi ihmeessä ei tehnyt? Hänhän kasvoi kirjoitettua tekstiä ylikunnioittavassa kulttuurissa. Onko olemassa joku tärkeä syy siihen, ettei hän perustanut mitään taivaallista *copyright*-tomistoa, joka olisi vartioinut hänen opetuksensa väärentämättömyyttä? En tiedä, mutta pidän tätä tosiasiaa aika merkittävänä ja haastavana. Mihin? Miksi? En tiedä sitäkään, mutta huomaan pitäväni tästä Raamatun rosoisuudesta. Sen kautta isosta kirjasta tulee ikäänkuin persoona, jolla on oma rikkinäinen historiansa (kadonneet alkuperäiskäsikirjoitukset, matkan varrella tulleita sensurointeja, korjauksia, lisäyksiä jne). Se jättää minut aika kiusallisella tavalla vastuuseen siitä, mitä otan vakavasti ja mitä en. Samalla se vaikeuttaa (ei estä) Raamatun jumaloimista. Alkuperäinen Jeesuksen kirjoittama papyrus olisi tänään jonkun mahtavan katedraalin keskellä kansainvälisen pyhiinvaelluksen kohteena kuten **Kaaban** musta meteoriitti **Mekassa**.

Liian selkeät kuvat ja liian absoluuttiset kirjoitukset tarjoavat saman kiusauksen: Voimme liian helposti olla niihin *minä-se* suhteessa.

Ehkä Jumalakin tällä tavalla haastaa meitä kaikkien pyhien (ja epäpyhien) kuvien ja tekstien viidakossa antautumaan kokonaisvaltaiseen *minä-sinä* suhteeseen, joka auttamattomasti jää uskon varaiseksi luottamukseksi Ikuiseen Sinään. Häntä en koskaan voi ottaa halltuuni minkään kuvan tai tekstin kautta.

Alkuperäisiä Kristuksen seuraajia poltettiin roviolla syytettynä *ateismista*. He kieltäytyivät antamasta korkeinta auktoriteettia yhdellekään kuvan kaltaiseksi muokatulle Jumalalle. Ehkä meidän kristittyjen pitäisi syventää juuri tämänkaltaista ateismiamme? Ehkä meidän tulisi tarkemmin katsoa minkälaisia epäjumalankuvia loppujen lopuksi seuraamme ja tottelemme – myös omien yhteisöjemme sisällä. Viktor Frankl muistutti elämän tarkoituksesta. Olkoon, että hän teki ikivanhasta peruskysymyksestä uuden psykoterapeuttisen koulukunnan. Ihmisyyden keskeinen kysymys silti elää: *Mitä ja ketä varten elän?* Mitä ja ketä varten olen valmis kärsimään tai jopa kuolemaan? Mihin tai kehen sijoitan perimmäisen luottamukseni? Itse muistan kuinka Franklin innoittamana, lähdin mielikuvien pohjalta etsimään oman elämäni tarkoitusta. Kuvittelin tilannetta, jossa posti ei enää tuo mitään mielenkiintoista luettavaa, enkä pysty enää lähettämään kenellekään Ystäväkirjeitä. Fantasiani veivät minut kolmanteen maailmansotaan, jonka keskellä oli mahdotonta ylläpitää jälleenrakentamisen toivoa. Läheiseni ovat kuolleet ja itse olen säteilystä kuolemansairas. Mitä tarkoitusta minulle jää jäljelle, kun en enää pysty tekemään mitään hyödyllistä? Jäljellä on vain kivuliaan kuoleman odotus.

Päädyin siihen, että niin kauan kun pystyn hengittämään sisäänpäin, voin uskoa olevani rakastettu ja niin kauan kun pystyn hengittämään ulospäin, voin rakastaa. Kumpaakaan tarkoitusta en voi todistaa oikeaksi, mutta näihin kahteen uskossa tehtyyn valintaan elämäni tarkoitus pohjautuu.. Syvemmälle en pääse. Näin haluan kuolla.

Pelkkää mustaa?

Kun ihmiset ympäri maailmaa surivat edellisellä viikolla kuollutta kahta hyvyyden sankaritartaan, Marokon katoliseen hautausmaahan laskettiin kaikessa hiljaisuudessa mies, joka oli painattanut kuviaan jopa naisten hamekankaisiin. **Zairen**, nykyisen **Kongon**, ahne, turhamainen ja väkivaltainen diktaattori **Mobutu Sese Seko** oli kuollut 66-vuotiaana, Dianan hautajaisia seuranneena päivänä. Haudan äärellä olivat

ainoastaan hänen ryöstämistään miljardeistaan nauttineet läheisensä ja sukulaisensa. Emme tiedä vuodattivatko he kyyneleitä.

Hän oli viimeinen Ranskan ja USA:n kyynisesti tukema pelinappula kylmässä sodassa kommunismia vastaan. 32 vuotta hän sai ilman kansainvälistä painostusta myydä maansa suunnattomia mineraalirikkauksia itsensä ja valittujensa hyödyksi, samalla kun hän raakalaismaisesti vaiensi kansasta nousevan opposition.

Muutama kuukausi ennen kuolemaansa, hän joutui lähtemään kapinajohtaja **Kabilan** (joka ei näytä tarjoavan maalleen mitään sen parempaa) nöyryyttämänä maanpakoon. Kansainvälisille tileille piilottamasta miljardiomaisuudestaan huolimatta hän ei pystynyt pelastamaan itseään miehen yleisimmästä syöpämuodosta. Hän kuoli eturauhassyöpään, maskuliinisuuden ja vallan toteemiin iskeneeseen sairauteen, joka on vielä yleisempi kuin paljon julkisuutta saanut naisten rintasyöpä. Hänen viimeinen toivomuksensa oli, että hänet muistettaisiin miehenä, joka rakensi maan, eikä tuhonnut sitä. Se toive tuskin toteutuu.

Ainoa valtion päämies, joka lausui yhtään sympaattista sanaa hänestä, oli **Nelson Mandela**:

“Hänen entiset ystävänsä⁸ eivät halunneet auttaa häntä. Ne jotka yli kolmenkymmenen vuoden aikana olivat hyötäneet hänestä, eivät viimeisinä päivinä halunneet tuntea häntä.”⁹

Kuka haluaa samastua Sekoon? Kuka haluaa nähdä hänessä mitään tuttua?

Minäkään en halua, mutta silti näen.

Jokin aikaa sitten Raili sanoi, ettei toisen lapsen syntymän jälkeen jaksa enää mukautua aikatauluuni ja vuorokausirytmiiini (teen töitä yöllä ja nukun puoleenpäivään). Hän toivoi että ainakin illalla olisin läsnä, kun muu perhe menee nukkumaan (olin kesän aikana lintsannut siitä turhan monta kertaa. Istuin vieraiden kanssa laiturilla keskustelemassa, katsomassa tulta ja auringon laskua.). Se oli aika noloa. Samalla tuntui ihan hyvältä, että hän vakavasti haastoi minua luopumaan mukavuudenhaluisista tavoistani. Nyt olen mukana lasten nukkumaanmenorituualeissa, ja vietämme sen jälkeen yhteistä aikaa ennen kuin siirryn varsinaiseen työyöhöni.

Silti olisi paljon mukavampaa, jos kaikki läheiset sopeutuisivat siihen mitä minä haluan. Haluaisin valtakunnan, jonka rikkauksia voisin ohjata mielihalujeni mukaan. Haluaisin olla opporikas ihminen, jota kaikki kumartaisivat ja jonka jokaista mielihalua seurattaisiin Jumalan tahtona. Saisin mitä tahansa viihdykettä haluaisin. Voisin vaihtaa maisemia, milloin mielisin. Pystyisin vaientamaan arvostelijani pelkällä uhkauksella ja voisin täyttää kaikki lasteni unelmat lomasta paratiisisaarella jne. Eikö olisi ihanaa? Voisin antaa melkein mitä tahansa melkein kelle tahansa ja sitoa tuhansia ihmisiä kiitollisuudenvelkaisuksi menettämättä itse yhtään mitään. Voisin palkata tutkimusapulaisia, joiden avulla kirjoittaisin vierailta kieliltä plagioituja syvällisyyksiä koko pienen kansani ihailtavaksi. Voisin tehdä melkein mitä tahansa – paitsi myydä koko omaisuuteni (jota minulla ei valitettavasti ole) ja jakaa sen köyhille, niinkuin Jeesus haastoi rikasta nuorukaista tekemään.

Joku on sanonut, että valtaa pitäisi antaa vain niille, jotka pitävät sitä hyvin vastenmielisenä, koska ainoastaan he pystyvät käyttämään sitä vastuullisesti. Hankala juttu. Näen vallan sekä houkuttelevana että vastenmielisenä asiana.

Valitettavasti Mobutu Sese Seko on minulle hyvinkin tuttu tyyppi. Se kuva, jonka hänen kauttaan näen itsestäni, ei tosin ole kovin miellyttävä, enkä siksi ripusta ympärilleni minkäänlaisia muistutuksia hänen olemassaolostaan. Mieluummin katselen itseäni esikuviiini samastuen tai ihailijoitteni palautteen valossa.

Totta ja masentavaa. Samalla sen myöntäminen on vapauttavaa – suorastaan rentouttavan huvittavaa. Olen kohdannut armon, jonka alla minun ei tarvitse epätoivoisesti rakentaa itsestäni moraalisesti tahratonta kuvaa:

⁸Mm. **Pat Robertson**, amerikkalainen televisioevankelista, joka oli ansainnut miljoonia timanttikaupoissa Sekon kanssa. Hänellä oli kiire sopia uusia sopimuksia Kabilan kanssa

⁹REUTER@ Reut12:03 09-13-97

“En voisi ikinä... En koskaan saattaisi... En voisi kuvitellakaan, että...” jne.

Kaikki on mahdollista, mutta olen saanut armon valita toisin. Joitakin hyviä valintoja olen saanut armon jopa toteuttaa. Mutta sydämeni synnytyssalissa on vielä monta hyvää päätöstä odottamassa synnytyspoltoja.

Toki näen tuttua myös Äiti Teresassa. Olen lapsesta asti oppinut, ettei köyhimpien olemassaoloa saa unohtaa. Joskus löydän itsenikin palvelemasta aika pyyteettömän tuntuksella tavalla. Löytyy minusta se aina oikeassa oleva ja kaikille hyvää tahtova hyväntekijäkin, jonka puhtaita tekoja ja motiiveja ei vain ymmärretä. Dianaankin olen samastunut monella tasolla. On minunkin elämässäni “kuningasperhe” jota vastaan olen taistellut, “valtakunnan kunnia tai häpeä”, jonka kantajana olen hikoillut, pararazzeja, joita olen sekä pelännyt että käyttänyt hyväkseni, salaiset rakkauteni, joita olen yrittänyt varjella omanani jne. Franklkin tuntuu tutulta. Olisi minustakin upeaa, jos joskus vielä perustettaisiin Nylundin koulukunta ja vannottaisiin Danielin nimeen jne.

Mitä tutummaksi tulen itseni kanssa, sitä vaikeampaa on löytää ketään, johon en voisi millään tasolla samastua.